

РІВНІСТЬ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Питання соціальної рівності активно дискутується вже протягом декількох століть, але й досі науковці не можуть сформулювати задовільний для всіх вектор його бачення. Феномен справедливості є основним та ґрунтовним фактором, на почві якого складаються всі види наших відносини в суспільстві, яке розвивається та прогресує. Зараз, в період геополітичних агресій та проблем насилля у вирішенні соціально-правових відносин, прагнення до створення теорії справедливості, за якої обґрунтується морально-правова система життєвих пріоритетів та цінностей, є цілком виправданим. Весь цивілізований світ тримається курсу до створення бази соціальних цінностей та втілення в життя фундаментальних демократичних цінностей, основою яких є справедливість. Наукові джерела свідчать про те, що це питання є одним з найбільш актуальних в обговоренні вчених та аналітиків. Обговорення відбуваються на основі розуміння «справедливості» з різних філософсько-правових, теоретичних, методологічних й практичних засад. Звідси, можна вести мову про її моральний, економічний, правовий та релігійний аспект. Кожен з цих аспектів бачить визначення справедливості по різному, і в той же час можна виявити спільні риси змісту теорій. Виявлення та опис цього змісту, спроба проаналізувати суб'єктивні та релятивістські погляди збоку власного розуміння справедливості, зрозуміти й простежити концепції змін сутності розуміння рівності, і є метою даної статті.

Ідея втілення принципу справедливості у філософії була запропонована античними мислителями. Дослідження сучасних українських дослідників [1–3] показують, що одним із найглибших переконань в той час був принцип обов'язкового дотримання встановлених правил справедливості, тобто переступати встановлені межі. Цінність справедливості полягала в тому, щоб забезпечити гармонію соціальних відносин в містах-полісах. Геракліт бачив справедливість як ідеальний світовий порядок, що люди підпорядковуються ідеально справедливому «логосу» (Богу). Говорилось, що істинними визнавалися божественні уявлення порядку, і тому, в силу її абсолютної об'єктивності, людські уявлення рахувались недосконалими через участь самого людського суб'єкта в формуванні цих правил.

Демокріт бачив Всесвіт у підпорядкуванні принципу причинності (на все має бути причина, визначена необхідністю). Він вважав що поняття справедливості є невіддільною об'єктивною складовою природи. Тому, у ранній грецькій філософській думці панувала думка про онтологічну природу справедливості і надзвичайну її силу, що вважалась основою людського буття. Пізніше вже приходить розуміння справедливості як соціального надбання і цінності, яке розвинув Аристотель. За його баченням, справедливість розглядалась як суб'єктивна етична чеснота. Він пояснював це тим, що потреба рівноправного співжиття

закладена в самій природі людини. Філософія була такою, що звичайний соціальний індивід буде просто брати до уваги справедливі діяння, а несправедливі – ігноруватиме, при цьому, сама можливість існування справедливості обумовлена наявністю відносин між нерівними людьми. Вже тоді, в люд почала виходити думка про різні форми створення рівних умов для нормального функціонування соціальної складової. Тобто, рівність в філософському розумінні того часу характеризувалась аспектом співрозмірності як один із принципів розумної рівноваги. Розуміння справедливості як систему противаг було обґрунтовано у працях основоположників європейської філософії права — Г. Гроція, Ж.-Ж. Руссо, Т. Гоббса, Дж. Локка та ін. Вони запропонували концепцію, так званого, «природного права», яка включає в себе положення про рівність як основи права.

Погляд справедливості як рівності (з урахуванням нерівності) й на далі зберігається у більшості напрямків сучасної соціогуманітарної думки, наприклад, в лібералізмі. Науковці відзначають [1–3; 4–5], що сучасна концепція рівності включає три основні компоненти — соціальний, громадянський і політичний. Лібералісти вкрай прагматично розуміють рівність як рівність життєвих шансів, яка дає найбільші можливості для кожного члена суспільства домагатися в житті того, що людина вважає за потрібне, безперешкодно й у всій повноті реалізувати свій унікальний «план життя». При цьому вони визначають, що цілі руху суспільства в цілому суперечить індивідуальній свободі суб'єкта. Присутня й заперечуюча думка – Р. Нозік спирається думки, що індивідуальні права мають абсолютний характер і як такі не можуть бути порушені заради досягнення будь-яких соціальних цілей [10]. Теорія Р. Нозіка спирається на чотири фундаментальні філософські почви:

- 1) ідея природної розмежованості й незалежності індивідів;
- 2) концепція «природного права»;
- 3) ідея анархічного порядку та простої держави;
- 4) переважно економічний характер соціальних зв'язків.

Ми бачимо, що в цьому революційному періоді має окреме те, що люди самі почали усвідомлювати важливість отримання достатніх моральних і духовних благ, справедливого правового регулювання. Тому в епоху буржуазних революцій XVII-XVIII ст. вимога рівності стало бойовим кличем широких мас людей. В своїй основі цей період подає спроби поєднати справедливість з моральною ідеєю чесності.

І ось, настає епоха постмодерну, де вся філософія права та рівності зводиться до вибору двох, грубо кажучи, вектору руху регулювання взаємодії природи людини з державою. Першим був представлений Г.В.Ф. Гегелем, який говорив, що держава має розвиватись у індивідуально-демократично-буржуазному руслі. Він ставив на перший план рівність населення в плані однакових можливостей для самореалізації. Питання нерівності й

досі асоціюють з проблемою економічно-матеріального не достатку. Гегель проаналізував причини прояву нерівності в суспільстві (владної, матеріальної, духовної) та поділився зі світом твердженням, що суспільство й справді страждає від майнових операцій, але заборонити чи обмежити їх було б неправильним, бо все рівно, якщо у людей забрати все і дати однакові умови, то це призведе до ще більшого матеріального гніту, пояснюючи це тим, що спроможність до набування нових благ на інтелектуальному рівні різна. Він бачив вирішення проблеми в створенні системи прав, заборон та обов'язків, яка налагодить систему суспільних відносин та буде автономною за рахунок врахування плюралізму думок вільного в рамках «закону» населення. Тобто, він пропагував ідеї розвитку індивідуальної складової, що в свою чергу приведе до встановлення порядку в суспільному житті шляхом обізнаного розуміння політичних, моральних та ідеологічних процесів. Але, таке розуміння розвитку людини і держави не було сприйняте владою багатьох європейських країн. Тому, вони знайшли «золото» в капіталістичних працях Маркса, який відкидав багато суб'єктивний інтелектуальний розвиток індивіда.

Отже, проаналізувавши всі періоди становлення права, ми можемо бачити, що встановлення будь-якого порядку є неможливим без феномену рівності населення у всіх сферах прояву існування. Завдяки активній аналітиці та роботі науковців, вдалося вивести чотири принципи рівності в сучасному соціальному полі[6]:

- 1) рівність людей, або онтологічне рівність;
- 2) рівність можливостей в досягненні цілей;
- 3) рівність умов, що закріплені законодавчо;
- 4) фактична рівність індивідів.

І все звелось до одної законодавчо закріпленої істини: позиції в суспільстві повинні досягатися в результаті конкурентного відбору на основі освітніх досягнень і особистого таланту.

Список використаних джерел:

1.Околіта С. В. *Справедливість та законність як принципи державно-правового регулювання: дис.... канд. наук держ. управління : 25.00.02 / Околіта Світлана Вікторівна. – К., 2000. – 178с.*

2.Марченко Є. О. *Генезис уявлень про справедливість (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Є. О. Марченко. – К., 2011. – 16 с.*

3.Гергун А. В. *Глобальна справедливість: контрверза універсалізму та партикуляризму : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / А. В. Гергун. – К., 2014. – 16 с.*

4.Левкуліч В. В. *Методологічна функція категорії «рівність» при аналізі перехідних процесів у суспільстві: автореф. дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. В. Левкуліч. – К., 2005. – 20 с.*

5. Баранівський В. В. Соціальні рівність та нерівність як фактори функціонування українського суспільства: автореф. дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. В. Баранівський. – К., 2013. – 18 с.
6. Stud.com.ua [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]; Режим доступу: <http://stud.com.ua>
7. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення та потенціал / Т. В. Гончарук, М. Л. Шумка // Матеріали міжнародних філософсько-економічних читань. – Львів, 2011. – С. 215-222.
8. Шумка М. Л., Гурик М. І. Взаємозв'язок етики і політики в інтенціях Ярослава Стецька / М. Л. Шумка, М. І. Гурик // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. Вип. 4(84). – Дніпропетровськ, 2012. – С. 48-51.